

Piezīmes un atsauces valsts līmeņa sugu aizsardzības mērķu (FRV) noteikšanai: datu izvēle un eksperta pieņēmumi

Sugas kods	1026
Sugas nosaukums	<i>Helix pomatia</i>
Eksperte	Mudīte Rudzīte
Darbs pabeigts	14.11.2022.
Vispārējās piezīmes	<p>Parka vīngliemezis <i>Helix pomatia</i> sastopams samērā bieži visā Latvijas teritorijā. Pārsvarā lapu koku mežos, ūdenskrātuvju tuvumā, palienēs, arī dārzos un parkos (Rudzīte et al. 2010). Populāciju areāli visās atradnēs pārsvarā ir lokāli, gliemežu pārvietošanos uz citām teritorijām kavē nepiemēroti biotopi. Parka vīngliemezis ir īpaši aizsargājama ierobežoti izmantojama suga. Dabas aizsardzības pārvalde nosaka to ieguves kvotas, vīngliemežu uzpircējam jāsaņem atļauja un jāiesniedz atskaite.</p> <p>Par parka vīngliemežu pētījumiem un ievākšanu pagājušā gadsimta 50., 60. un 70. gados ir ļoti minimāla informācija. Profesors J. Lūsis esot uzdevis studentiem skaitīt parka vīngliemežus, tie arī ievākti laikā no 1962. gada līdz 1965. gadam un esot transportēti uz Franciju (mutiska informācija no LU Bioloģijas fakultātes Zooloģijas katedras darbiniekiem).</p> <p>Nopietnāka interese par parka vīngliemežu ievākšanu sākās 1990. gados, kad LU Bioloģijas fakultātes absolvents Pēteris Skrastiņš nodibināja firmu “Pomatia”. Lasīšanas atļaujas izsniedza toreizējā Vides ministrija. Atzinumus rakstīja toreizējais LU Bioloģijas fakultātes Zooloģijas katedras docents Māris Šternbergs. Lai sekotu līdzi vīngliemežu populācijas stāvoklim, Latvijas Dabas fondā tika izveidots projekts “Vīngliemezis” (projekta vadītāja M. Rudzīte), kas īstenoja monitoringu vietās, kur bija salasīts visvairāk gliemežu – Bauskas, Jelgavas un Dobeles rajonos.</p> <p>Monitoringa rezultātā Bauskas un Dobeles rajonos nekādas īpašas izmaiņas populācijas vecumstruktūrā netika konstatētas, bet Jelgavas rajonā bija vērojama ietekme uz populācijas vecumstruktūru. Tur salīdzinājumā ar kontroles populācijām lielākā skaitā bija jaunie gliemeži, bet vecāko bija salīdzinoši maz. Tas būtu izskaidrojams ar t. s. “turgus izmēru” – iepirkti tiek tikai par 3,5 cm lielāki parka vīngliemeži. Zināmā mērā tas nodrošina sugas aizsardzību. Monitoringa un kontroles uzskaites tika veiktas laikā no 2000. gada līdz 2002. gadam. Balstoties uz monitoringa rezultātiem, tika dots ieteikums, ka 150 t līdz 250 t parka vīngliemežu ievākšana nevarētu kaitēt parka vīngliemežu populācijai Latvijā kopumā.</p> <p>Tomēr, no otras puses, parka vīngliemežus cenšas ievākt maija beigās un jūnija sākumā. Vēlāk tiem jau sākas kalcija karbonāta uzkrāšanās audos, no kura gliemezis veido savu ziemošanas vāciņu. Tieši šajā laikā notiek arī olu dēšana (Kilias, 1995). Gliemežu lasītājs vizuāli nevar novērtēt, vai gliemezis ir jau izdējis olas vai nav.</p> <p>Latvijas Malakologu biedrība 2008. gadā (saskaņā ar līgumu ar Dabas aizsardzības pārvaldi) veica atkārtotas uzskaites iepriekšējās monitoringa</p>

	<p>vietās. Vietās, kur gliemežus iepērk, tos lasa salīdzinoši nelielā rādiusā. Tāpēc, rūpīgi apsekojot iepirkšanas vietu apkārtni, varēja secināt, ka starp lasīšanas vietām ir arī pilnīgi neskartas populācijas. Lasīšana parasti nenotiek arī vietās, kur tā ir apgrūtināta (biezi krūmi, latvāņu audzes, maz gliemežu).</p> <p>Tātad ir divi faktori ("divas sviras"), kas nodrošina sugas aizsardzību un stabilu pastāvēšanu ilgtermiņā: 1) gliemežu "tirgus izmērs" un 2) neskartās populācijas starp lasīšanas vietām. Kopš 2013. gada atļaujas ievākt parka vīngliemežus izdod Dabas aizsardzības pārvalde, kurai tiek iesniegtas arī atskaides par ievāktā parka vīngliemežu daudzumu. Līdz tam precīzas informācijas par dažādās vietās ievāktā parka vīngliemežu daudzumu nebija.</p> <p>Plašāki pētījumi par parka vīngliemeža populācijas parametriem un ekoloģiju veikti Lietuvā, Kurtuvēnu Reģionālajā parkā (Klimas et al. 2012). Tur konstatēts, ka savvaļā dzīvojošas populācijas blīvums ir 1,15 indivīdi/m² maijā un 1,37 indivīdi/m² jūlijā. Attiecīgi vidējais populācijas blīvums ir 1,26 indivīdi/m². Lietuvas parauglaukumos skaitīti visi gliemeži – arī šīs vasaras mazuļi (Klimas et al. 2012), kuri tiek izdēti tikai maija beigās līdz jūnija beigās. Jūlijā, kad šie mazuļi ir jau izšķīlušies, iznākuši zemes virspusē un barojas ar augiem, attiecīgi palielinās populācijas blīvums. Tā kā Latvijā precīzākā pieejamā informācija ir dati par salasīto gliemežu daudzumu kopš 2013. gada (DAP informācija), tad tā arī ir izmantota visos vērtējumos.</p> <p>Sugas populācijas blīvums Latvijā aprēķināts, izmantojot uzskaišu datus. Uzskaites veiktas 2000., 2002. un 2008. gadā projektu "Vīngliemezis" (Latvijas Dabas fonds, 2000–2002) un "Vīngliemezis" (Latvijas Malakologu biedrība, 2008) ietvaros. Parka vīngliemeži skaitīti tiem draudzīgos biotopos, 61 uzskaitē transektēs Vidzemē un Zemgalē. Kopā uzskaites veiktas ap 45 transektu vietās, bet vairākās vietās uzskaites veiktas atkārtoti pēc mēneša līdz pat pēc vairākiem gadiem. Transektu garums parasti ir 60 m. Skaitīti visu vecuma grupu parka vīngliemeži. Konstatēts, ka gliemežu mazuļi ir daudz retāk un grūtāk ieraugāmi, taču to klātesamība konstatējama netieši – novērojot populācijas pastāvīgu pašatjaunošanos.</p> <p>Katrā transektē izrēķināts konstatētais populācijas blīvums. Pēc tam iegūts vidējais lielums 0,31 indivīdi/1 m², jeb 3100 ha⁻¹, ko varētu pieņemt par Latvijai raksturīgu parka vīngliemežu populācijas blīvumu. Šis lielums ir ievērojami – 3-4 reizes – mazāks par Lietuvas datiem. To varētu skaidrot ar parka vīngliemežiem labvēlīgāko Lietuvas klimatu un to, ka laika apstākļi Kurtuvēnu Reģionālajā parkā uzskaites gadā ir bijuši gliemežiem sevišķi labvēlīgi. Turklāt Lietuvas malakologi ir bijuši ļoti vērīgi uzskaitītāji (jo Latvijas uzskaitēm bija cits mērķis – sekot līdzi gliemju populācijas dinamikai, lai nepieļautu pārmērīgu šī resursa izmantošanu un noplicināšanu.) Nevienā Latvijas transektē nav sasniegts augšminētajā Lietuvas malakologu pētījumā dots vidējais blīvuma rādītājs; gandrīz visi Latvijas transektu uzskaites rezultāti ir mazāki pat par pusi no Lietuvā konstatētā.</p>
--	--

	<p>Informācija gūta arī no parka vīngliemežu ieguves atļaujām – ziņām par salasīto gliemežu daudzumu. Tālākie aprēķini veikti, izmantojot Dabas aizsardzības pārvaldē iesniegtās atskaites par savvaļā ievāktu parka vīngliemežu daudzumu laikā no 2013. gada līdz 2021. gadam. Tā arī ir jaunākā un precīzākā informācija. Visas iepriekšējās atskaites un pārskatus, ko parka vīngliemežu ievācēji iesniedza Latvijas Dabas fondam, Vides ministrijai, Latvijas Malakologu biedrībai, varētu uzskatīt tikai par aptuvenu priekšstatu sniedzošiem dokumentiem. Turklāt 1990. gadu pārskatos tiek izmantots padomju laika administratīvais iedalījums – rajoni (šobrīd – novadi).</p> <p>Eksperta viedoklis – parka vīngliemežu lasīšana notiek teritorijās, kas aizņem apmēram 0,5 % no Latvijas teritorijas. Sugai piemērotu biotopu (parku, dārzu, palieņu, grāvju, mežmalu ar sugai atbilstošu veģetāciju un mikroklimatu) ir apmēram divas reizes vairāk. Tātad apmēram tikpat lielā platībā (0,5 % no Latvijas teritorijas) parka vīngliemežu ievākšana nenotiek un populācijas ir netraucētas. Parka vīngliemežiem piemēroto dzīves vietu platība kopā ir apmēram 1 % no Latvijas teritorijas, kas ir 1 % no 64589 km², t. i. 64589 ha jeb 64,589 km². Ja transektēs konstatētais vidējais blīvums ir 3100 ha⁻¹, tad, šādā blīvumā apdzīvojot 64589 ha, Latvijas parka vīngliemežu skaits ir 200 225 900 jeb aptuveni 200 miljoni indivīdu (2,002×10⁸). Dabas aizsardzības pārvaldē iesniegtās atskaites par savvaļā ievāktu parka vīngliemežu daudzumu no 2013. gada līdz 2021. gadam uzrāda, ka 9 gados ir ievākti aptuveni 19,08 miljoni indivīdu.</p>
--	--

Piezīmes un pieņēmumi tabulu aizpildīšanā/izmantošanā

	Lauks	Komentāri, pieņēmumi
	Dati_FRP	
REF	Date	2000 2000. līdz 2002. gads.
	Popunit	i (indivīds)
	Min	2E+08 (200 miljoni)
	Max	2E+08 (200 miljoni) Šajā gadījumā Min un Max netika atsevišķi nodalīts.
HDV	Popunit	loc.
	Quality & Date	G (2006)
	Min	100
	Max	100
	Trend period	1999–2006
	Trend	= Nav datu, jo dzīves vietas nav klasifikatoram atbilstoši biotopi. Tomēr, tā kā uzrādītais skaits ir tāds pats, tad pieņemts, ka trends ir stabils.
	Mag_min	43,5
	Mag_max	33,3

	Lauks	Komentāri, pieņēmumi
	Habitat period	G (2006)
	Trend	=
	Popunit_final	i (indivīds)
	Min_final	200 000 000 (200 miljoni)
	Max_final	200 000 000 (200 miljoni) Šajā gadījumā Min un Max netika atsevišķi nodalīts.
	Trend 1993-2006	S
CV	Date	2007–2018
	Popunit	grids1x1 (1 x 1 km kvadrāts) Diemžēl tas, ka BD 17. panta ziņojumā kā populācijas vienība ir izmantots 1 x 1 km apdzīvoto kvadrātu skaits, nedod iespēju izmantot šo informāciju FRV kalkulācijā. Dažādos 1 x 1 km kvadrātos var būt ļoti atšķirīgs gliemežu skaits; tāpēc to nevar uzskatīt par uzticamu un informatīvu metriku.
	Min	na
	Max	na
	Value	64457
	Type	minimum
	Popunit_alt	i
	Min_alt	na
	Max_alt	na
	Value_alt	na
	Type_alt	na
	Method	estimateExpert Vērtējums, kas balstās gan uz uzskaitēm, gan uz salasīto parka vīngliemežu daudzumu.
	Trend period	2007–2018
	Trend	S (stabils)
	Mag_min	na
	Mag_max	na
	Method	estimatePartial Vērtējums, kas balstās gan uz uzskaitēm, gan uz salasīto parka vīngliemežu daudzumu.
	Habitat period	2007–2018
	Trend	X nav datu, jo dzīves vietas nav biotopi
	Method	estimatePartial Vērtējums, kas balstās gan uz uzskaitēm, gan uz salasīto parka vīngliemežu daudzumu.
	Popunit_final	i (indivīds)
	Min_final	2E+08 (200 miljoni)
	Max_final	2E+08 (200 miljoni)
	Trend 2007-2018	S
	Dati_FRR	
REF	Area	na
	Period	na

	Lauks	Komentāri, pieņēmumi
HDV	Area	64589 km ²
	Quality & period	G (2006)
	Trend	=
	Magnitude	na
	Area_final	64589 km ²
	Trend 1993-2006	Stable
CV	Area	64589 km ²
	Period	2002 - 2021
	Trend	X nav datu, jo dzīves vietas nav biotopi
	Trend_method	estimateExpert
	Area_final	64589 km ²
	Trend 2007-2018	Stable
	Lēmumi_FRP	
	Variants (8. attēls)	1. variants. Par trendiem nav nekādas precīzākas informācijas, vienīgi tāds arguments, ka nolasa salīdzinoši mazu daļu no kopējā parka vīngliemežu daudzuma Latvijā.
	1. Klimata izmaiņas	Drīzāk nē, bet ja Latvijā būs garākas vasaras, tad vienu un divus gadus veci gliemeži ātrāk izaugs lielāki un ātrāk sasniegs tirgus izmēru
	2. LV populācijas nozīmība	Nē
	3. Populāciju izolācija	Nē
	4. Negatīvie faktori	Nē, būtisku faktoru nav. Atsevišķās vietās zāles pļaušanas laikā novēroti bojā gājuši gliemeži, bet tas irniecīgās platībās).
	5. Negatīvas tendences	Nē, negatīvās tendences nav novērojamas abos laika nogriežņos. Sakarā ar pastiprinātu cīņu pret divām invazīvajām kailgliemežu sugām ir novērojama un visdrīzāk pieaugs sugām neselektīvu gliemežu apkarošanas līdzekļu lietošana: parku un citu zālāju zema pļaušana, ķīmisko limacīdu lietošana. Tas viss varētu radīt negatīvu ietekmi arī uz parka vīngliemezi.
	Lēmumi_FRR	
	Variants (8. attēls)	1. variants.
	1. Klimata izmaiņas	Drīzāk nē., bet ja Latvijā būs garākas vasaras, tad vienu un divus gadus veci gliemeži ātrāk izaugs lielāki un ātrāk sasniegs tirgus izmēru
	2. LV populācijas nozīmība	Nē
	3. Populāciju izolācija	Nē
	4. Negatīvie faktori	Nē, būtisku faktoru nav. Atsevišķās vietās zāles pļaušanas laikā novēroti bojā gājuši gliemeži, bet tas irniecīgās platībās).
	5. Negatīvas tendences	Nē, bet kopumā trūkst informācijas. Sakarā ar pastiprinātu cīņu pret divām invazīvajām kailgliemežu sugām ir novērojama un visdrīzāk

	Lauks	Komentāri, pieņēmumi
		pieaugšs sugām neselektīvu gliemežu apkarošanas līdzekļu lietošana: parku un citu zālāju zema pļaušana, ķīmisko limacīdu lietošana. Tas viss varētu radīt negatīvu ietekmi arī uz parka vīngliemezi..

Izmantotā literatūra:

Kilias R. Die Weinbergschnecke. Über Leben und Nutzung von *Helix pomatia*. 2. Auflage. Magdeburg 1995, 132 S.

Klimas R., Klimienė A., Bielskis T. 2012. The peculiarities of prevalence of *Helix pomatia* snails in Kurtuvėnai Regional park (Lithuania). Acta Biol. Univ. Daugavp., 12 (1): 63 – 68. https://du.lv/wp-content/uploads/2022/02/8_Klimas.pdf Skatīts 11.11.2022.

Latvijas Dabas fonda projekts “Vīngliemezis” http://old.ldf.lv/pub/?doc_id=28341 Skatīts 07.11.2022.

Nepublicēts Rudzīte M. 1999b: “Vīngliemezis” Programmas darba pārskats. – Latvijas Dabas fonds. Nepublicēts: 23.

Nepublicēts Rudzīte M., Dreijers E. 2000: “Vīngliemezis. Sugas ekoloģija un lasīšanas ietekme uz populāciju struktūru”. Projekta atskaite. – Latvijas Dabas fonds. 30.

Nepublicēts Rudzīte M., Dreijers E. 2001: “Parka vīngliemeža *Helix pomatia* monitorings”. Projekta atskaite. – Latvijas Dabas fonds.: 37.

Rudzīte M., Dreijers E., Ozoliņa-Moll L., Parele E., Pilāte D., Rudzītis M., Stalažs A. 2010. Latvijas gliemji: Sugu noteicējs. A Guide to the Molluscs of Latvia. LU Akadēmiskais apgāds, Rīga, 252 lpp.